

Microcosmos

Fartfylld, fransk upptäcktsfärd i smådjurens djungel, utan tal men med mycket musik. En vacker film som bryter naturgenrens trista monotoni. Åldersrekommendation: mellan- och högstadiet

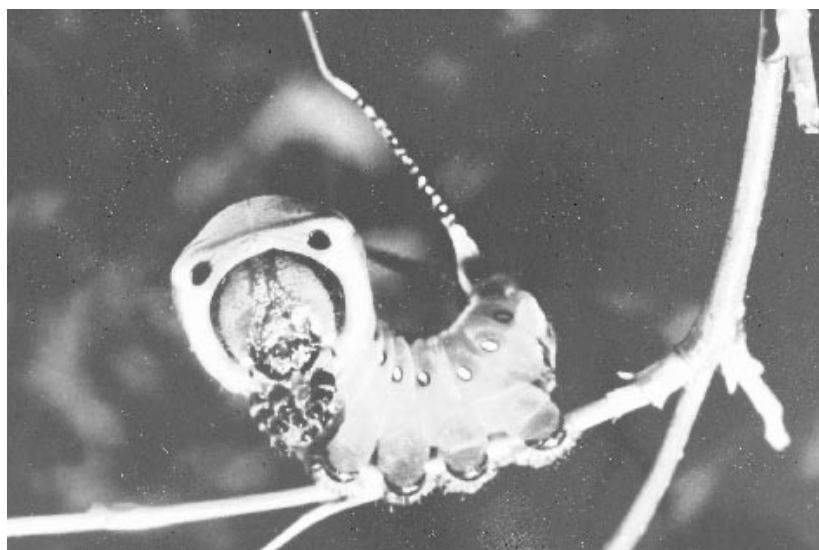
Åldersrekommendation:
mellanstadiet / högstadiet /
gymnasiet

En filmhandledning av
Fredrik Sjöberg

En av de mest utbredda missuppfattningarna inom det svenska skolväsendet går i sina huvuddrag ut på att barnen förmodas vara intresserade av att studera miljöfrågor. De är ju miljöintresserade. Inte alla kanske, men tillräckligt många för att man från skolans sida anser sig kunna bedriva så kallad miljöundervisning – som vore ämnet lika självklart kul och engagerande som att spela brännboll. Den entusiastiske läraren skriver till verket beväpnad till tänderna med komposteringshandledningar, regnskogsskövlingsprognoser och magstarka mättningsresultat från sopvärmeverkens förbränningsugnar. Varpå barnen i bästa fall somnar.

Att studera miljöfrågor är nämligen mördande trist. Och det vi utan närmare reflektion kallar miljöintresse finns knappt. Inte i ren form. Det vilar nästan alltid på något annat, ibland på ett mer genuint intresse, till exempel för naturen, men bara alltför ofta bygger det på den oro och rädsla som välmenande vuxna stampat fram så länge barnen kan minnas. Det håller helt enkelt på att gå åt helvete med planeten jorden och därför är barnen bekymrade, oroliga och rädda.

Så länge man sysslar med väckelse fungerar rädslan alldeles utmärkt som drivkraft – det har predikanterna känt till i flera tusen år – och därför ser den bitvis något tveklaktiga miljöväckelsen ut som den gör (naturen dör.) Men den duger inte i skolan. Där handlar det inte så mycket



En av filmens alla medverkande, en larv av för redaktionen okänd art.

om att väcka, som om att bygga ett varaktigt engagemang. Det ska byggas med kunskap, visst, men jag betvivlar att det vi normalt kallar miljökunskap är rätt väg att gå. Engagemanget måste byggas från grunden.

Om vi vill ge våra barn möjlighet att på sikt förhindra att naturen dör, ska vi således inte i första hand undervisa dem i atmosfärkemi och sopsortering, utan i biologi och samhällskunskap. Och det gäller att undvika predikotexternas alla pekpinnar och överdrifter. Annars ledsnar de. Självklart ska vi tala om försurning och utrotningshot, men den som saknar en djupare kunskap om, och känsla för, det som försuras och utrotas, och varför detta sker, får svårt att hålla liv i intresset när väckelsefasens fasa lägger sig.

Nå, det där är ju inget nytt; domedagsretorikens avigsidor kommer knappast som en överraskning. Därför är det på sitt sätt märkligt att så lite hänt inom den hantering som på kruttorr nysvenska kallas miljökommunikation. I synnerhet har den konventionella naturfilmen och dess ödesmättade dramaturgi visat sig vara mycket seglivad. Vi har alla sett dem, filmerna som visar den förunderligt vackra naturen, den spröda gracila, gudomliga naturen – filmer som utan undantag avslutas med en tårdrypande moralkaka, kompakt som en sachertårta, om hur den ondskefulla människan just i denna

stund håller på att skövla alltsammans. Denna så kallade Arne Weise-pedagogik har emellertid spelat ut sin roll. Det som sägs är i regel inte helt sant (inte ovanligt i väckelse-sammanhang) och hela upplägget tjänar mest till att frammana oro, dåligt samvete och en molande känsla av att loppet är kört. Och det är med dåliga samveten som med räds-lor – de duger en stund, men i längden bygger man inget på dem. Definitivt inget bättre samhälle.

Om filmen *Microcosmos – den lilla världen* är lösningen på den erbarmliga miljöundervisningens dilemma vill jag låta vara osagt, men den är onekligen en djärv och nyskapande satsning som säkerligen kan fylla något av tomrummet under skolelevernas något syntetiska miljöintresse. Det här är ingen miljöfilm, och någon ordinär naturfilm är det sannerligen inte. Den handlar om ryggradslösa djur, framför allt insekter. Den saknar i stort sett speaker-text. Den innehåller både våld och porr. Den är fransk. En riktig godbit.

Filmens handling

Microcosmos rymmer ingen rak handling i konventionell mening. Den utspelar sig under ett dygn i undervegetationen någonstans i ett sydeuropeiskt kulturlandskap; den börjar i ett helikopterperspektiv över skogen om morgonen och slutar långt därnere nära myllan när gryningen randas nästa dag. Där emel-

lan utspelar sig stor dramatik, endast ackompanjerad av insekternas olika ljud, vinden, regnet och fågelsången och inte minst Bruno Coulais suggestiva originalmusik.

Människor förekommer inte alls, bara småkryp. Enstaka fåglar och groddjur spelar endast biroller. Vore det inte för musiken och de helt okommenterade bilderna skulle filmen mycket väl kunnat vara en bättre biologisk undervisningsrulle från BBC. Man kan också se den som en sådan, låt vara att det ställer ganska stora krav på efterarbetet (mer om detta nedan). Tanken är nog annars att den ska fungera som en inspirerande och tankeväckande inblick i en värld som vi biologer gärna vistas i men som många andra aldrig ens upptäcker.

Handlingen (eller vad man nu ska kalla den) är väl inte direkt spännande, men den är dramatisk, och bildernas höga tekniska kvalitet speglar väl den lilla världens enastående skönhet. Fjärilslarverna kläcks och äter sig feta medan svävflugorna far som kryssningsmissiler mellan ängsblommorna; nyckelpigorna mönstrar sina bladlöss, spindlarna dräper gräshoppor medan sniglarna parar sig och myrorna stretar och stretar i sin stack. Ekoxarna slås och pillertrillaren rullar sitt piller. Det är full fart. Oväder blir det också, innan solen återvänder fram emot kvällen.

Före filmen och efter

Egentligen tror jag bara det är en fördel om man inte pratar så mycket om själva filmen i förväg. Övriga överraskningen i sig är värd en hel del. Där emot kan det vara på sin plats att säga något om allt vad som ryms inom den systematiska kategori som kallas ryggradslösa djur, fåglar, fiskar, groddjur och kräldjur, vilket för Sveriges del innebär ungefär 99 procent av alla djurarter. Globalt är andelen ryggradslösa djur omkring 97 procent. Inom denna armé av småkusar finner man allt från maskar, mollusker och maneter till kräftdjur, insekter och spindlar. Hur mycket som helst. En liten orientering i den djungeln kan underlätta. Möjligen bör man i det sammanhanget även påpeka att några av filmens rollfigurer inte förekommer i Sverige. De allra flesta finns faktiskt hos oss, men några (bönsyrsor, fjärilssländor, helig scarabé, skördemyror och några till) hittar man bara i södra Europa.

Efter filmen kan det finnas desto mer att tala om.



Trollsländeerotik?

★ *Vad är det som pågår där nere i gräset? Vad tusan har de för sig – egentligen?*

Det är här vi måste kalla in skolans biologilärare. Man behöver som sagt inte se *Microcosmos* som en undervisningsfilm i evertebratzoologi, men man bör i vilket fall som helst vara beredd på en del av de frågor som säkerligen dyker upp. Åtminstone gäller det att vara så pass påläst att man kan hjälpa eleverna att ta reda på svaren själva. Vilka frågor filmen väcker är inte lätt att förutse, men följande förslag kan hur som helst ge en antydning om svårighetsgraden:

★ *Hur kan skraddarna gå på vattnet? Varför flyger myrorna? Varför kutar skalbaggen omkring med en stor kula? Vad sysslar spindel med under vattnet? Varför har en del insekter så konstiga, liksom fjäderformiga antenner? Varför slås ekoxarna? Gör det ont? Och sniglarna, vad gör de? Brottas, eller? Varför kryper larverna i en lång rad? Vad har noshornsbaggen hornet till? Varför finns det så mycket småkryp? Och vad är meningen med alltsammans?*

Själva poängen med biobe-söket

Den där sista frågan – Vad är meningen med alltsammans? – är ojämförligt svårast, men kanske också viktigast. För man inte den bör man nog ställa den själv, trots att den inte har något givet svar. Många skulle säkerligen föreläsa en stund om att meningen är det ekologiska samspelet och jämvikten i naturen, att alla är beroende av alla. Men så enkelt är det nu inte. Naturen klarar sig nog alldeles utmärkt även om vi utrotar ett antal insektsarter. Några blomflugor hit eller dit kan kvitta. Att säga så är att häda. Att påstå motsatsen är dessvärre att hyckla.

Poängen är att vi ändå inte vill att den biologiska mångfalden utarmas. Att utrota arter är synd, och det i ordets rent bibliska bemärkelse. Så tycker nästan alla naturintresserade

när man väl sätter sig ned och resonerar om saken. En förutsättning för att man ska vilja värna någonting är emellertid att man vet att det finns. Man behöver inte älska krypen, inte ens vara särskilt fascinerad av dem, men en viss kännedom är nödvändig. Om man inte ens vet att mångfalden finns och kryllar där ute i gräset, är det lätt hänt att man inte bryr sig ett dyft när de känsliga arternas livsmiljöer fördärvas.

Att bevara den biologiska mångfalden är en av vår tids stora utmaningar. När det gäller vargar, vitryggiga hackspettar, vackra orkidéer och andra välkända organismer är nästan alla svenskar med på noterna. Man uttalar sitt stöd och är rent av beredd att betala vad det kostar. Men hur många bryr sig om smådjuren? Av landets drygt tretusen hotade och hänsynskrävande arter är mer än hälften insekter. Det går att rädda dem. Loppet är inte kört; vi bestämmer själva vilken natur vi vill ha. Den processen kräver kunskap, men framför allt vilja.

Hm, det slår mig att man lätt blir lite förnumstig och högrävande så fort man ska tala om värdet av naturstudier. Som om det hela bara vore viktigt, och inte huvudsakligen kul. Man behöver verkligen inte göra en så stor affär av *Microcosmos*. Man kan se den som en ball naturfilm, njuta av de vackra bilderna och vara glad över att slippa Arne Weise. Om man därmed blir mer intresserad av insekter är mycket vunnet.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Regi: Claude Nurid Sany, Marie Perennou

Klippning: Marie-Joseph Yoyotte, Florence Ricard

Foto: Claude Nurid Sany, Marie Perennou, Hughes Ryffel & Thierry Machado

Originalmusik: Bruno Coulais

I ROLLERNA

Allehanda insekter

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 77 min

Format: 1:1,85

Ljudsystem: Dolby Stereo SRD

Censur: Barn tillåten

Svensk premiär: 20.12.1996

DISTRIBUTION

Kedjan, Box 285, 201 22 Malmö Tel 040-23 57 16, fax 040-12 90 99